

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

**RUSYA'NIN UKRAYNA'YI İŞGALİ
VE
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ÇALIŞTAYI
SONUÇ RAPORU**

Savaş Öncesi Yaşanan Gelişmeler
Savaşın Boyutu
Savaşın Olası Etkileri

28 Mart 2022, Ankara

www.tuba.gov.tr

Rusya'nın Ukrayna'yı İşgali ve Uluslararası İlişkiler Çalıştayı Sonuç Raporu

The Final Report of the Workshop on Russia's Invasion of Ukraine and International Relations

Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları©

TÜBA Raporları No: 45

ISBN: 978-605-2249-99-4

DOI: 10.53478/TUBA.978-605-2249-99-4

Türkiye Bilimler Akademisi / Turkish Academ of Sciences

Vedat Dalokay Cad.

No:112 06670 Çankaya - Ankara

Tel: +90 312 442 29 03 • www.tuba.gov.tr

Derleyen / Prepared by:

Dr. Mürsel DOĞRUL

Turkish Academy of Sciences

ORCID: 0000-0002-0637-843X

mursel.dogrul[at]tuba.gov.tr

Grafik Tasarım / Graphic Design

Fatih Akın ÖZDEMİR

Birinci Baskı / 1st Edition

400 Adet /Pcs.

Baskı Yeri, Tarihi / Publication Place, Date

Tekses Ofset Matbaacılık, ANKARA • Mart 2022

Bu eser Creative Commons Alıntı-Gayrı Ticari -Türetilemez (BY-NC-ND) 4.0

Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-No Derivative (BY-NC-ND) 4.0 International License.

Çalıştay Katılımcıları ve Katkı Veren Bilim İnsanları

Prof. Dr. Muzaffer ŞEKER
TÜBA Başkanı / TÜBA President

Prof. Dr. A. Nuri YURDUSEV - Moderatör
AASSA Başkanı / TÜBA Üyesi / ODTÜ

Prof. Dr. Ziya ÖNİŞ
TÜBA Üyesi / Koç Üniversitesi

Prof. Dr. Birol AKGÜN
Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Prof. Dr. Muhittin ATAMAN
Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi

Prof. Dr. Ali BALCI
TÜBA Genç Akademi / Sakarya Üniversitesi

Prof. Dr. Hakan KIRIMLI
Bilkent Üniversitesi

Prof. Dr. Hacer TOPAKTAŞ ÜSTÜNER
TÜBA Genç Akademi / İstanbul Üniversitesi

Prof. Dr. Giray SADIK
Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Prof. Dr. Ayşegül AYDINGÜN
Orta Doğu Teknik Üniversitesi

Prof. Dr. İsmail AYDINGÜN
Başkent Üniversitesi

Doç. Dr. Şener AKTÜRK
TÜBA Genç Akademi / Koç Üniversitesi

Doç. Dr. Erdem ÖZLÜK
Selçuk Üniversitesi

Doç. Dr. Özgün Erler BAYIR
İstanbul Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Merve SEREN YEŞİLTAŞ
Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Muhammed Hüseyin MERCAN
Marmara Üniversitesi

Dr. Metin ÇELİK
Selçuk Üniversitesi

Derleyen / Prepared By
Dr. Mürsel DOĞRUL
TÜBA Başkan Danışmanı

İçindekiler

Sunuş	6
Savaş Öncesi Yaşanan Gelişmeler	9
Savaşın Boyutu.....	16
Savaşın Olası Etkileri	22
Sonuçlar	27
Kaynakça	30

Table of Contents

Preamble	6
Pre-War Developments.....	9
The Dimensions of the War	16
The Prospective Effects of War	22
Results.....	27
References	30

1. Sunuş

Rusya'nın 24 Şubat 2022 tarihinde uluslararası hukuka aykırı bir şekilde Ukrayna topraklarında düzenlediği saldırılar sonrası dünya bilim akademileri, her zamankinden çok daha fazla ortak paydada buluşarak birlik ve beraberlik mesajları vermişlerdir. TÜBA da yansız bir şekilde barış ve uzlaşının bir an önce gelmesi, ateşkes ve sonrasındaki anlaşmaların gerçekleşmesi gerektiğini içeren bildirisini 2 Mart'ta yayınlamıştır. Bu bildiri ile TÜBA, International Science Council (ISC) ve All European Academies (ALLEA) gibi çatı kuruluşların konu hakkında ortaya koyduğu diğer bildirileri de desteklemiştir.

Üçüncü yılını doldurduğumuz küresel salgın döneminde gelen bu savaş bir kez daha uluslararası ilişkiler bağlamında birçok zafiyetin varlığını gözler önüne sermiştir. Kaynak paylaşımlarının ekolojik süreçlerle beraber tüm insanlığı etkilediği bu anlarda ülkeler bağımlılıklarını kaldırmak için farklı stratejilere yönelmektedir. Tüm bu başlıkların altını çizerek G-20 zirvelerinde liderlere sunulmak üzere G-20 ülkeleri bilim akademileri olarak hazırladığımız "Science-20 (S-20) Sonuç Deklarasyonları"nın göz ardı edildiğini üzülererek fark ediyoruz. G-20 ülkelerinin siyasi irade göstermeleri gerektiğinin farkına varmalarını umuyoruz.

Savaşı bitirmek başlatmak kadar kolay değilken bu sürecin objektif tahlilini yapmak da oldukça güçtür. Bu durumda bilim insanlarına daha çok sorumluluk düşmektedir. Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA), bilim temelli danışmanlık yapma misyonu ile "Rusya'nın Ukrayna'yı İşgali ve Uluslararası İlişkiler" çalıştayını üç oturum olarak 28 Mart 2022 tarihinde gerçekleştirmiştir. Çalıştay boyunca "Ukrayna-Rusya Savaşı Öncesi

Yaşanan Gelişmeler", "Savaşın Boyutu" ve "Olası Etkileri" ele alınmıştır. Her oturumun alt başlığında ise savaşın "Türkiye" özelindeki, "bölgesel" bağlamdaki ve "küresel" boyuttaki etkileri bilimsel bakış açısı ile teorik ve pratik zaviyelerden irdelenmiştir.

Süregiden bu savaş tüm dünya uluslarının gündemini etkilemiştir. Türkiye jeostratejik konumu gereği bölgesinde yaşanan savaşların insanî, siyasal, ekonomik ve sosyal tüm boyutlarını hissetmenin yanı sıra ritmik bir diplomasi ile tüm çatışma bölgelerinde barışın tesisi için sonuna kadar mücadele etmektedir. Özellikle Ukrayna'da yaşanan savaş bizleri, her iki tarafla belli açılardan önemi haiz ilişkilerini tesis etmiş ülkemiz için özenle takip edilmesi gereken dış politika yöntem ve enstrümanları üzerine düşünmeye zorlamıştır.

Bilim insanlarımız geleceğin şartlara bağlı olduğunun farkına vararak ve genelleyici ifadelerden kaçınarak bu savaşın boyutlarını ele almışlardır. Çalıştay sonrası yapılan çözümlemelerin ardından kamuoyunun istifadesine sunulan bu sonuç raporunun, bu savaş sürecinde kritik bir rol üstlenen ülkemiz için önemli ve faydalı bir rapor olacağına inanıyor, katkı veren bilim insanlarımıza ve katılımcılara teşekkür ediyorum.

Prof. Dr. Muzaffer ŞEKER
TÜBA Başkanı

Executive Summary

Turkey is impacted by the humanitarian, political, economic, and social aspects of the ongoing wars in its surrounding countries due to its geostrategic location. Yet, Turkey is also working to the end for the creation of peace in all conflict zones, and it is doing so using a rhythmic diplomacy approach in all of these processes. The war in Ukraine, in particular, has become the primary foreign policy concern of Turkey, as the country has developed significant relations with both sides in many areas. These emerging developments changes prompted scientists to analyze the foreign policy processes and instruments that should be followed properly during this time of Turkish foreign policy for the sake of the common good. The scientists evaluated the war's dimensions by emphasizing that the future is conditional and avoiding generalizations during the "Russian Invasion of Ukraine and the International Relations Workshop" organized by TÜBA on March 28, 2022. Following the workshop analyses, this Final Report was made accessible to the public. In this report, academics in the field of international affairs debate and offer their thoughts on the Russia-Ukraine War, based on their knowledge, experience, and future expectations. The report begins by discussing the pre-war period's tipping points and then discusses the war's consequences on the system, region, and national levels, after defining the extent and nature of the conflict. The last title "Results" contains twelve paragraphs summarizing the findings of the workshop.

2. Savaş Öncesi Yaşanan Gelişmeler

Uluslararası İlişkiler çalışanlar iki varsayımda bulunurlar; (1) Olguların meydana gelmesi için objektif zemin vardır ve (2) Aktörler, özellikle siyasi aktörler, genellikle rasyoneldirler. Fakat realite her zaman bu varsayımları doğrulamamaktadır. Bu savaş da bizlere bunu bir kez daha göstermiştir. Çoğu zaman savaşlarda sistematik faktörler neden olarak öne sürülürken milliyetçiliklerin ve servet rekabeti ve aktarımının I. Dünya Savaşı'na yol açtığı bilinmektedir. Esasında bu nedenler 1910'larda da vardı ancak niye I. Cihan Harbi'nin öncesinde değil de 1914 baharında çıktığı sorusunun cevabı; Sırp milliyetçisi Gavrilo Princip'in Avusturya-Macaristan İmparatorluğu Veliahtı Franz Ferdinand ve eşi Sophie'yi öldürdüğü olay olarak karışımıza çıkar. Bu nedenle vakaların ortaya çıkışında zemin (sistem) ya da yapısal faktörler (olgular) kadar karar alıcıların iradi tercihleri de önemlidir. Karar alıcılar milliyetçi ise farklı veya yayılmacılar ise daha farklı bir senaryo karşımıza çıkar. Nihayetinde karar alıcılar bizlerin sandığı kadar rasyonel olmayabilirler.

Olgular, sistem ve karar alıcılar düzleminde bu savaşın öncesindeki tarihi tarihi anlamak önem arz etmektedir. Esasında iki ülke arasında yer yer nükseden çatışmanın kökenleri yüzyıllar öncesine dayanır. Ortaçağ zamanın devletlerinden olan Kiev Rus devletinin, günümüz Ukrayna, Belarus ve Rusya Federasyonu'nun batı topraklarına denk düşen topraklarda yaşamış Doğu Slavlarının ilk devleti ve siyasi merkezi olmasının yanı sıra Ortodoks Hristiyanlığının kabulü ile de Kiev Rus devletinin başkenti olan Ortaçağ Kiev kenti, Doğu Slavlarının merkezi hâline gelmiştir. Altın Orda Devleti'nin gücünü yitirmesi ile siyaseten yükselişe geçen eski haraçgüzar Moskova Knezliği, diğer Knezlikleri de bastırarak Kiev Rus devletinin eski topraklarında siyasi ve politik güç haline gelmiştir. Diğer yandan Leh-Litvanya Birliği de Kiev Rus devletinin batı topraklarına

denk düşen modern Ukranya'nın batı kısımlarında siyasi güç olarak kendisini göstermiştir. 1667 Andrusovo Barışı ile Rusya ve Polonya, Ukrayna topraklarını paylaşmış, böylece kabataslak günümüz Ukrayna topraklarının doğu kısmı Rusya'ya, batı kısmı Polonya'ya kalmıştır. Polonya'nın 1792'deki ikinci ve 1795'teki üçüncü paylaşımı ile bahsedilen toprakların büyük kısmı Rusya'nın hakimiyetine geçmiştir. 1918-1921 yıllarında bağımsız bir Ukrayna Devleti (Ukrayna Halk Cumhuriyeti) kurulsa da bu devlet 1921'de Bolşevik yönetimine katılmış ve sonrasında ise 1922'de kurulan Sovyetler Birliği'nin bir parçasını oluşturmuştur. Sovyetler Birliği'nin dağılmasına müteakip kurulan devletler arasında yer alan Ukrayna, tarihinde ilk kez bugünkü kadar geniş bir araziye sahip bir devlet olarak yükselmiştir. Ancak Ukrayna içerisinde Ukrainerler ve Ruslar arasındaki farklı görüşler ülkedeki bütün toplulukların tek bir devlet yapısına entegre olmasının önüne geçmiştir. Bu nedenle özellikle ülkenin doğusu ile batısı arasında farklılıklar dikkat çeker. Bölge üzerindeki Rusya merkezli tarihsel dinamikler, çatışmaların bir süre sonra tekrar canlanmasına zemin hazırlamıştır. Sovyetler Birliği dağılmış ve Ukrayna topraklarını bağımsızlığının üzerinden sadece 30 sene geçmiştir. Bu, devletlerin tarihi açısından bakıldığında uzun bir süreç değildir. Nitekim Rusya yer yer Ukrayna'nın doğusundaki topraklarda bazı çatışmaların ve ayrılıkçı hareketlerin hamisi konumunda olmuştur. Ukrayna içerisindeki Ukrainerler ve Ruslar

Fig. 1: 2014 Euromeydan Gösterileri, Kiev, Ukrayna

arasındaki bütün bu tarihi vakıa ve süreçler Kiev kentinin günümüze yansıyan ehemmiyetine işaret etmektedir.

Bu savaşı 2014'ten başlayarak 8 yıllık bir perspektif içinde Kırım, Donetsk ve Luhansk işgalleri bağlamında ele almak mümkündür. Ancak bu süreç Kasım 2004'e kadar geri götürülebilmektedir. Ukrayna'nın Batı ve Rusya yanlısı partilerinin keskin ayrılığına 2004'te Ukrayna Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde şahit olunmuştur. Dolayısıyla bu savaşa 8 ve 18 yıllık perspektiflerle bakmak gerekebilir.

Viktor Yanukoviç'in 2014 yılında ülkeyi terk etmesi ile sonuçlanan *Meydan Olayları* sonrası Ukrayna'daki istikrarsızlık fiili bir kabul halini almıştır. Kırım'ın Rusya tarafından aynı yıl ilhak edilmesi üzerine, bu ilhak diğer devletlerce hukuken tanınmasa bile, Ukrayna Kırım'ı geri almak için ciddi bir askeri girişimde bulunamayıp fiilen durumu kabul etmiştir. Aynı şekilde uluslararası toplum ise belli düzeylerdeki yaptırımlardan öteye gidemezken tepkiler zayıf ve dağınık bir mahiyette olmuştur. 24 Şubat 2022'de Rusya'nın Ukrayna'ya karşı başlattığı işgal ise II. Dünya Savaşı'ndan bu yana en geniş seferberliği ve kaygıları beraberinde getirmiştir. Rusya'nın başlattığı bu savaşın öncesine bakıldığı zaman beklenen ve geliyorum diyen bir savaş niteliğinde olduğu görülmektedir. Kırım'ın ilhakı bu savaşa giden sürecin ve ülkedeki istikrarsızlığın tırmanışı olarak kabul edilebilir.

Ukrayna'nın Doğu ve Güney bölgeleri Rus İmparatorluğu ve Sovyet döneminde daha fazla asimilasyona uğramış, daha çok Rusça konuşulan, daha Ortodoks ve endüstriyel kesimlerdir. Kuzey ve Batı bölgeleri ise daha dağlık, çoğunluğu yine Ortodoks olmakla birlikte Katolik ve Uniate nüfusun da yoğun olduğu, tarihsel olarak uzun süre Lehistan (Polonya) yönetiminde ve etkisinde kalmış topraklardır. Burada savaşların kimlik üzerindeki etkisi görülebilmektedir. 2019 Ukrayna Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde Volodimir Zelenskiy oyların yaklaşık %73,23'ünü alarak hem Batı ve Kuzey hem de Doğu ve Güney Ukrayna illerinde büyük destek görmüştür. Putin'in başlattığı işgal, öncesinde farklı siyasi ve jeopolitik eğilimlere sahip olan çeşitli kesimleriyle Ukraynalıları birleştirerek Ukrayna ulusal kimliğini konsolide etmiştir.

Rusya benzer işgaller yoluyla Gürcistan ve Moldova gibi birkaç ülkede kendine göre bazı başarılar elde etti. Rusya'nın "liderleri devirmek istiyorum ve deviriyorum" gibi bir algı oluşturma çabası söz konusudur. Ama diğer jeopolitik sahalara nazaran Ukrayna toprakları, Rusya için daha stratejik olarak görülüyor. Kiev'in Ortodoks Hristiyanlık açısından Rusya için önemi ve ülkenin enerji aktarımındaki Rusya için önemine kadar pek çok neden değişik açılardan Rusya için Ukrayna'yı vazgeçilmez yapıyor. Bu zamana kadar Rusların işgallerine Batının verdiği cılız tepkiler de Ukrayna'nın işgalinin alt yapısını hazırlamıştır. Rusya'nın maksimalist bir taleple hareket etmesi ve bazı eylemlere muktedir olduğunu düşünmesi bu iddiayı doğrulamaktadır. Batı'nın bugüne kadar verdiği cılız tepkiler bir nebze de olsa Rusya'nın Çin ile beraber hareket etmesini engelleme çabası olarak da görülebilir. Batı'nın Sovyetler sonrası Rusya'ya verdiği tavizler savaşa giden süreçte belirleyici rol oynamıştır.

Bugün itibari ile işgale sebebiyet veren bir zeminin varlığı ve yokluğu önemli bir analiz başlığıdır. İşgal edilen Donetsk ve Luhansk'ta etnik Ruslar çoğunluk değildir. Ukrayna'da etnik Rusların çoğunluk olduğu tek yer Kırım'dır. Kırım'a sistematik olarak Ruslar yerleştirilirken Kırım'da 1783'de başlayan ilk Rus işgalinde yüzde 90'lara yakın Kırım Tatar nüfusu yaşamaktaydı. Kırım Tatarları, Stalin tarafından II. Dünya Savaşı mazeret gösterilerek 1944'te Orta Asya'ya ve Sibirya'ya sürülmüş ve Ukraynalılardan daha ziyade Ruslar buraya yerleştirilmiştir. Stalin'in sonrasında Kruşçev'in yönetiminde dahi "affedilmeyen" ve yurtlarına geri dönüşüne izin verilmeyen üç etnik gruptan biri de Kırım Tatarları olmuştur. Örneğin kolay olmasa da Çeçenlerin Çeçenistan'a dönüşü ve Çeçen muhtar cumhuriyetinin yeniden ihdası mümkün oldu ancak Kırım Tatarlarının ancak bir kısmı geri dönüş yapabildi ancak Kırım Tatarları'nın 1944 öncesindeki topraklarına sahip olmalarına izin verilmedi. Kırım Tatarlarının geri dönüşleri, Kırım'daki etnik Rus yerleşimcilerin çoğunlukta olduğu nüfus yapısını değiştiremedi. Kırım'da etnik Rusların Kırım Tatarları'nın geri dönüşüne olumlu bakmamaları ikinci işgal ve devamındaki süreci anlamak için önemli bir veri sunmaktadır. Rus etnik grup ilhak ve işgallerini, tarihi gerçeklikleri görmezden gelerek bir yerde bir etnik grup çoğunlukta ise orası onlar için yurt oluyor ve hak iddia ediliyor tezine dayandırmaktadır. Dil bağlamında bakılırsa

Rusça konuşanlar ve Ukrayince konuşanlar olarak ülke kimliğini ikiye ayırmak doğru bir analiz olmayabilir. Ukraynalıların Rusça'yı sadece iletişimsel olarak kullandığı düşünüldüğünde gündelik hayatında Rusça konuşanların Rusya yanlısı oldukları yönündeki bir yaklaşım sorgulanmalıdır. İşgal sonrası Ukrayna'da Rusça'nın kullanılmasına yönelik tepkinin artması ihtimal dahilindedir.

Sistem düzeyinde bakılırsa ülkenin jeopolitik durumunun iç siyasete derin yansımaları 2014'teki *EuroMaidan* protestolarında görülebilmektedir. Bu dönemde AB ile Ukrayna arasındaki ortaklık anlaşması imzalanamadı çünkü yoğun bir Rusya muhalefeti yaşandı. Ukrayna, AB ve Rusya arasında iki zıt tercihe zorlandı ve ülkede yaşanan olaylar sonrasında Ukrayna parlamentosu geçici hükümet tesis etti. Gelen hükümetin dörtte üçü Lviv gibi en uzak batı iller başta olmak üzere Ukrayna'nın batı yarısının temsilcilerinden oluştu. Bu durum Ukrayna'nın doğu yarısının demokratik temsili açısından bir zafiyete sebebiyet vermiştir.

Rusya açısından bakılırsa 2000'lerde Rusya'nın NATO üyesi olması söz konusuysa aynı zamanda NATO'nun aşırı genişlemesinden duyulan rahatsızlık sürekli dillendirilmiştir. Ukrayna ve Gürcistan gibi ülkeleri neden seçtiği hususunda ise demokrasiye en yakın ülkeler olarak buralara müdahale ettiği anlaşılmaktadır. Bu durumu "etki alanları kuramı" ile açıklamak mümkündür ve Rusya bu ülkelerin kendi etki alanından çıkmasını istememektedir. Nitekim Putin hiçbir zaman Ukrayna'yı bağımsız görmezken burayı suni bir devlet olarak kabul etmiştir. Ukrayna'ya saldıran Rus tanklarına SSCB bayraklarının asılmış olması da eski Sovyetler Birliği ülküsü ve güdüsü ile hareket edildiğine işaret eder. Putin'in düşünce dünyasında nerede etnik bir Rus nüfusu varsa onların otonom bir yapıya ulaşmasını istediği düşüncesi artık netleşmiştir. Ancak Putin'in işgal planında birçok faktörün doğru hesaplanmadığı görülüyor. Rus karar alıcıların bu savaştaki öngörüsüzlükleri karar alma süreçlerindeki aksaklıklara işaret etmiştir. Rusya'da uzun süre iktidarda kalan bir lider olarak Putin'in tüm gücü elinde topladığı ve böylesi bir girişim öncesi ülke içinde detaylı tartışma alanlarını kısıtladığı görülüyor.

Kırım'ın Rusya tarafından ilhakı ile başlayan dönemde din faktörü de önemli bir başlık olarak karşımıza çıkmaktadır ve teolojik anlamda kilise çatışmaları da söz konusudur. Ukrayın milliyetçiliği çizgisindeki Kiev Patrikhanesi ve Ukrayna Otosefal Ortodoks Kilisesi 2018'de birleşmiş ve 2019 yılında ise bu kilise kendi patrikliğini ilan etmiştir. Bu patriklik 2019'de İstanbul Fener Rum Patrikhanesi tarafından otosefal olarak tanınmıştır. Ukrayna'da yeni kurulan Patrikliğe bağlı yaklaşık 8000 kilise bulunmaktadır ve uluslararası meşruiyet kazanma çabası söz konusudur. Bu gelişmeler Ukrayna'nın Rusya'nın etkisinden çıkmaya yönelik bir adımları olarak karşımıza çıkmaktadır. Ukrayna'da kurulan bu yeni kilisenin otosefal statüsünü tanımayan Moskova Patrikhanesi İstanbul Fener Rum Patrikhanesi'yle olan ilişkilerini sonlandırmıştır.

Savaşa giden sürece sistemik düzeyde bakılırsa Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra Rusya güç kaybetmiştir. Rusya gücünü toparlama, eski topraklarını geri alma ve bir kapasite iddiası ile bu işgali başlatmaktadır. Sistemde güç boşluğu işgalin bir sebebi görülebilir. 1990'lardan itibaren bakarsak şok tedavisi yöntemlerinin ardından Putin ile Rus kapitalizminin belirli reformlarla rayına oturduğu görülüyor. Ruslar kapitalizmin gelişmesine imkân verdikten sonra hamlelerine başlıyor. Putin'in yükselişi kapitalizm ile ilgili bir gelişmedir. Bu kapitalizm sistematik olarak 2008 ekonomik krizinin de etkisi ile giderek Anglosakson ve Avrupa'dan farklı olarak otoriter kapitalizm türü olarak karşımıza çıkıyor. 2000'lerin ortalarından itibaren ciddi bir Rus-Çin ittifakı görülüyor. Burada farklı kapitalizm türleri birbirleriyle hem rekabet ediyorlar ve hem de entegre oluyorlar. Ruslar bir yandan komünizmle bağını kopartırken diğer yandan hegemon güce ulaşmayı ve sahip olmayı önemli buluyorlar. Dönüm noktası olarak 2007'deki Münih Konferansı öne çıkıyor. Ukrayna'nın işgaline giden süreçte üç hipotez üzerinde durmak önem arz ediyor: Hem yönetim zihniyeti hem iktisadi olarak Rusya komünizmden kopmuş bir ülkedir ama bunda Çin kadar başarılı değildir. 2010'lu yıllara baktığımızda refahı yayma bakımından performansı düşük seviyelerdedir. Ülke içinde sorunlar var ve Çin ve Rusya ittifakına baktığımızda dengesiz bir ittifak şekilleniyor. Askeri savunma sektörü üzerine yükselen gelişmelerde Çin kadar başarılı bir ülke profili çizmemektedir. Daha çok Rus milliyetçiliği

kullanılarak Rusya'nın küresel güç olma çabaları göze çarpıyor. İkinci hipotez, bu işgal Çin ile hareket eden ama onun gerisinde kalan Rusya'yı öne çıkarma hamlesi olarak görülebilir. Çin-ABD rekabeti göz önüne alındığında Rusya arka planda kalmaktadır. Üçüncü hipotez ise rejimin sürekliliği konusunda Rusya'da tepkiler var. Kendi coğrafyasına yakın bir yerde (Ukrayna) böyle bir oluşum tehdit olarak algılanıyor. Rejimin daha demokratik yapıları kendine tehdit gördüğü ifade edilebilir. Sovyetler Birliği sonrası farklı kapitalizm türleri ve bunlara entegre olma çabaları işgalin önemli noktalarındandır.

İşgale giden süreçte dört dinamik görülüyor: (1) Çinin yükselişi, çok kutupluluk ve ABD'nin mevzi kaybediştir. Bu kayma ile ABD'nin bu sorumluluğu AB'ye bırakması Putin'e fırsat doğurmuştur. (2) Önü alınmayan/alınamayan saldırgan revizyonizm öğrenerek gelişiyor. (3) Avrupa'da sağın yükselişi Rusya'ya alan açıp Batıya sızma şansı vermiştir. Bu durum Batı'nın zayıflık semptomu olarak okunabilir. (4) Liberal düzenin krizleri olarak tanımlanan hegemon güçlerin değer dayatmaları sistemde çok sayıda küskün aktör üretti. Alternatif değerler göz ardı edildi. Sistemde küskün aktör sayısının artmış olması benzer krizlerde Batının yeterince taraftar bulamayacağını habercisidir.

Türkiye'nin benzersiz bir şekilde Rusya ve Ukrayna ile 2000'li yıllarda geliştirdiği siyasi, ekonomik ve askeri ilişkileri, ona Kırım'ın ilhakından sonra işgale kadar iki ülke arasında bir diyalog aktörü vasfı kazandırdığı görülüyor.

3. Savaşın Boyutu

1789 Fransız Devrimi ile vatandaş askerler savaşı başlamış ve 1853-1856 Kırım Harbi, tarihte kamuoyu algısı ile yürütülen ilk savaş olarak görülmüştür. I. Dünya Savaşı topyekûn savaş iken Ukrayna Rusya arasında yaşanan bu savaşta, yeni bir savaş yönteminin varlığı sorgulanmalıdır. Gelineen noktada sahadaki stratejiler, taktikler ve mücadele veren insan gücünün farklı nitelikleri bu savaşı hibrit (karma) savaş olarak karşımıza çıkarmaktadır. Aynı zamanda savaş öncesinin söylemleri hızlı bir şekilde yerini yeni başlıklara bırakmaktadır. Ukrayna Devlet Başkanı Zelenskiy'in Ukrayna'nın askeri ittifaklar açısından tarafsız statüde kalabileceğini ve Kırım meselesinin bile görüşülebileceğini söylemesi savaşın boyutu hakkında bilgiler vermektedir. Rus yetkililerin savaş öncesinde ve başlangıçta sıklıkla ileri sürdüğü "denazifikasyon" başlığının müzakerelerde yer almadığı görülmektedir.

Sistem analizi yapanlar, kaybeden taraf sisteme entegre edilmeli mi edilmemeli minvalinde savaşa yaklaşmaktadır. Soğuk Savaş dönemi, Sovyet Birliği ile sıcak çatışma olmadan müzakereler ile sonuçlanmıştır. Bu süreçte Batı'nın verdiği tavizler Rus elitinin isteklerinin çok altında kalmıştır. Çünkü Rusya, Avrupa'da bütün kararlarda veto gücüne sahip bir ülke olmak istemiştir. Bu eğilim Putin'in Avrasyacıdan daha ziyade Avrupalı bir lider olma gayesini doğrulamaktadır. Nitekim Rusya'yı Batının tabi bir parçası olarak görmektedir. Kendisinin ve etrafındakilerin St. Petersburg doğumlu

olması bunda belirleyicidir. Ortak evimiz Avrupa görüşü vardır ve Rus elitinin çoğunun böyle düşündüğü bilinmektedir. Böyle bir ideolojik arka plan ile Ruslar Çeçenistan, Afganistan, Gürcistan ve Suriye'de etkisini kabul ettirmeye çalışırken Batı'nın buna göz yumduğu görülüyor. Ancak Ukrayna'yı işgale başlaması ile Batı ittifakının Rusya'ya izin verdiği alanın neyle sınırlı olduğuna şahit olunmuştur. Batı ittifakının oklar kendine yönelince tüm bu girişimlerin geri planındaki Avrupacı algıyı görmesi Rusya'ya dur demeye zorladı. NATO ülkesi Avrupalı üyeler de eski Varşova Paktı'ndaki gibi bir yapılanmanın Avrupa'nın hemen yanı başında tekrar yeşertilme denemesine topyekûn tepki verme refleksi gösterdi. Böylece Batının desteği ile Ukrayna'nın ulus kurucu savaşı bu işgal sonrası başlamış oldu.

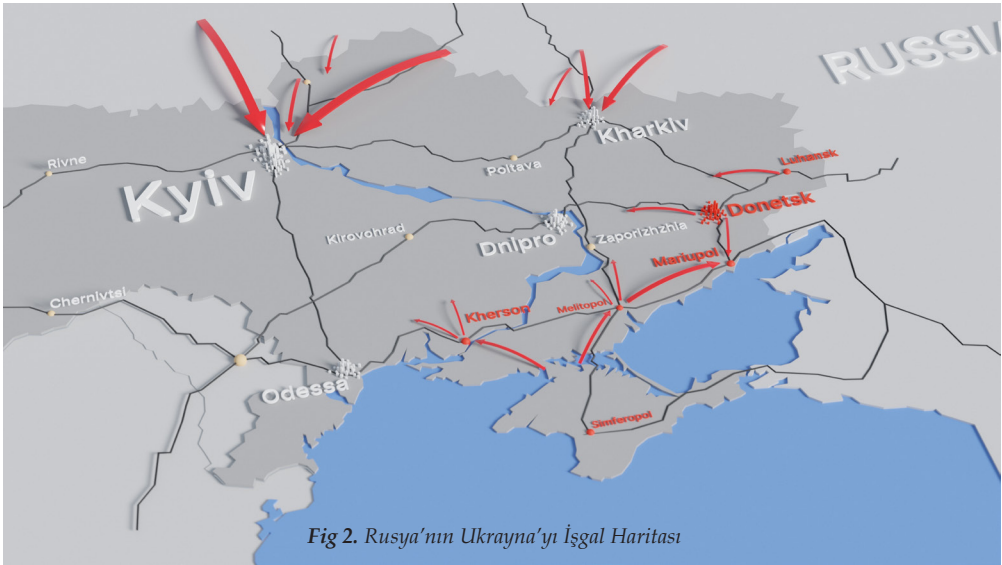

Fig 2. Rusya'nın Ukrayna'yı İşgal Haritası

Savaş öncesinde Rus istihbaratı ve karar alıcılarının Ukrayna'nın askeri yönden Rusya'ya direnemeyeceği ve yönetimin görevi bırakacağı yönündeki öngörülerini hakimken sahadaki gelişmeler bireysel ve aşırı bir kararın alındığını göstermektedir. Ukrayna açısından savaşın erken yansımaları topyekûn seferberliğin getirdiği tam bağımsızlık arayışı olarak görülebilir. Savaş devleti inşa eder gerçeğinden hareketle bu savaşı şimdilik Ukrayna'nın bağımsızlık ve ulus kurucu şeklinde anlamlandırmak mümkündür. Putin'in

aldığı risk Ukrayna'yı ulus devlet olmaya daha fazla güdülemiş gözükmektedir.

Putin'in şu ana kadar yaptığı bütün eylemlerini meşruiyet üzerine oturtma kaygısı uluslararası platformlardaki saygınlığa hala çok önem atfettiği gerçeğini akla getirmektedir. Son dönemde Rus generallerin savaşta öldüğüne dair haberler onların askerlerini motive etmek için ön saflarda savaştıklarını düşündürmüştür. Statü ve prestij kaybını tolere etmek üzere etkin bir propaganda savaşı da sürdürülmektedir. Yine de sahada Ruslar açısından büyük bir motivasyon kaybı söz konusudur. İşgal edilen bölgelerde tam olarak egemenlik kurulamazken bunun ülke içine yansımaları Putin'in statü kaybı ciddi boyutlara ulaşmıştır. Sivil Ukrayna halkının direnişi de bunda etkilidir. Putin'in çevresindeki milliyetçilerce bir yenilginin kabulü oldukça zor olacaktır. Savaşın bu kadar uzun süreceğinin öngörülememesi Rusya'yı lojistik açıdan zorlamaya başlamıştır. Bu durum bazen Rusya'nın Ukrayna'yı ağır bir şekilde vurmak gibi bir amacının olmadığı şeklinde yorumlanmaktadır. Ancak Rusya için bu savaş sürdürülebilirlik anlamında tehditler içerirken, savaşın etkileri ve yaptırımlar sonucu sürecin Rusya için uzun vadede daha da yıkıcı olacağı öngörülebilmektedir. Ayrıca Rusya'nın nükleer restini çok erken kullanmış olması nükleer tehdit bağlamındaki söylemlerinin inandırıcılığını zamanla kaybettirecektir.

Batı ittifakının bazı aktörlerinin işgal karşısındaki bazı eylemleri uzun soluklu savaş isteniyor algısını oluşturmaktadır. Ukrayna'nın işgaline romantik anlatı yüklenirken bunun maliyeti Ukrayna'nın belli bir yere kadar gözden çıkarılmasıdır. Rusya'yı krizlere sevk ederek Putin'in zayıflaması amaçlanmaktadır. Burada Kazakistan ve Suriye'deki denge durumlarının Putin'in akıbetine bağlı olduğunu hatırlamak önemlidir. Savaşın bu boyutu bazı Batılı aktörlerin de kendine göre bir strateji götüğünü akla getirmektedir.

Sistemsel düzeyde savaşın boyutu, yükselen çok kutupluluğun keskin sonuçlarını karşımıza çıkarmaktadır. Rusya'nın saldırganlığının II. Dünya Savaşı revizyonizmini canlandırma potansiyeli göz ardı edilmemelidir. İlk başta da Sovyetler Birliği'nin restorasyonu olarak da akılda tutulmalıdır. Rus işgalinden meşruiyet arayan

ülkelerin Rusya saflarına kayma ihtimali söz konusudur. Nitekim Tayvan Sorunu burada ilk akla gelen başlıktır. Çin'in Rusya'ya karşı tepkilerinin yetersiz bulunmasının geri planında Tayvan'ın ilhakı için bir zemin arayışının olduğu iddialarına da değinmek önem arz etmektedir. Diğer yandan Rusya ile Japonya arasında II. Dünya Savaşı sonrası imzalanmayan barış antlaşmasının görüşmeleri Rusya'nın Ukrayna'yı işgale başlamasının ardından Japonların ekonomik yaptırımları hızlı bir şekilde uygulaması ile Rusya tarafından askıya alınmıştır. Devam eden gerilimlerde Japonya'nın doğal parçası olduğunu iddia ettiği Kuril Adaları'nda (Habomai, Shikotan, Kunashiri, Etorofu) Ruslar askeri tatbikat yapmışlardır. Sistemsel dinamiklerin ve potansiyel krizlerin bu savaşın boyutunu ve seyrini belirleyeceği görülmektedir.

Diplomasi süreci bu savaşın boyutunda en önemli belirleyicilerden biridir. Diplomasi sorunların barışçıl yollarla sürdürülebilirlik ve muhataplık üzerinden çözülmesidir. Avrupa'da 1815 Viyana Kongresi ile Napolyon, sistemin dışında bırakılmamıştı. Sistemi etkileme kapasitesi bulunan aktörü masa dışında bırakmak Avrupa'nın anlattığı tarih ve söylem ile çelişen bir yaklaşımı ihtiva etmektedir. Bu savaş öncesinde ve sırasında savaşın diplomasi boyutu pek görülememiştir. Hatta gelinen durumda Rusya'nın G-20 ülkelerinden çıkarılması bile söz konusudur. Rusya'nın uluslararası platformlardan tamamen dışlanması sonuçları olacaktır. Rusya, Avrupa'nın büyük gücü ve BMGK üyesidir. İşgalci hayalperestlikler bir yana burada bir kapasite söz konusudur. Rusya artık Avrupa Konseyi üyesi değilken, Avrupa süreci uluslararası platformlar üzerinden değil uluslararası hukuk üzerinden tanımlama gayretindedir. Ancak Roma Statüsü ile Rusya yargılanamazken Batı, diplomasi anlamında kurumları değil literatürü kullanmaya çalışmaktadır. Bu durum savaş Rusya'nın bakışına bırakmaktadır.

Savaşın sosyolojik boyutlarına bakılırsa; sosyolojik olarak analiz birimi toplum ve bireyler olarak alınır. Ukrayna toplumunu Batı ve Rus yanlısı diye ayıran ve ülkeyi Dinyeper Nehri'nin doğusu batısı gibi coğrafi anlamda ikiye bölen hipotezlere karşın dikkatli yaklaşmak gerekmektedir. 2004 ve 2014 olayları sonrası Ukrayna milli kimliğinin siyasallaştığı görülmüştür. Rus istihbaratı ve kuvvetleri

sahada bu duruma bizzat şahit olmuşlardır ve Ukrayna halkının Batıdan bu kadar yaygın destek görmesi beklenmemiştir. İşgalin getirdiği tepki ve Ukrayna halkının direnci 2014 yılından bu yana gelen kümülatif bir direnç olarak kabul edilebilir. Bunun yanında Ukrayna için savaşın belki de tek olumlu boyutu hızlandırılmış AB adaylık statüsü olarak göze çarpmaktadır.

Savaş sürecinde insani anlamda ilk çıkış kapısı Polonya, uluslararası aktör değil daha çok bölgesel aktör olarak süreçlerin içinde yer almaktadır. Polonya, Ukrayna'nın güvenliğini önemseyen ve Rusya'nın askeri ve siyasi gelişiminden kaygı duyan bir aktördür. Geçmişte Rusya'nın genişleme ve hükmetme alanlarından birisi de Polonya toprakları olduğu için Rusya'ya karşı bu refleksle hareket etmektedir. Ayrıca Ukrayna'nın Batı topraklarının eski Polonya toprakları olması da bu tepkinin saiklerindendir. Son iki yıl içerisinde iki milyon Ukraynalının Polonya'ya geldiğinden hareketle Polonya'nın Ukraynalı göçmenleri kabulü yeni bir gelişme değildir. Ancak bir ay gibi bir sürede kitleler halinde bir göç, ekonomik ve toplumsal olarak Polonya'ya ciddi sorunlar da getirmiştir. Polonya'da tarihsel olarak oluşan Rus antipatisi ve Rus karşıtlığı üzerinden Ukrayna'ya süregiden bir destek devam etmekteydi. Ayrıca Ukrayna ile olan tarihi ve kültürel bağlar da bunda etkilidir. Ancak Ukrayna'nın Batıya dönük kesimleri dışında Polonya'nın diplomatik çabalarının ve yumuşak gücünün Ukrayna'da istenen ölçüde ses getirmedeği görülebilmektedir. Ukrayna krizi bağlamında Polonya'nın AB içerisinde daha aktif bir siyaset sergilediği de gözlemlenmektedir. Aynı zamanda sadece Polonya'da değil Doğu Avrupa'da AB ve NATO'nun ittifak bağlarına karşı bir güvensizlik kendini göstermiştir. Avrupa'dan beklenen desteğin gelmeyişi Polonya kamuoyunda böyle bir akis oluşmasında etkilidir. Böylece bizi kim koruyacak sorusu ülkenin temel güvenlik gündemi haline gelmiştir. Türkiye'nin NATO içerisinde yaşadığı sorunları en iyi hisseden ülkelerin başında Polonya gelmektedir ki bu durum ikilinin derinleşen askeri yakınlaşmasını açıklamaktadır. AB'nin kendi içerisinde yekpare tutumunun olmaması ortak güvenlik mimarisi önündeki engeller olarak karşımıza çıkıyor. Ukrayna'daki işgalin boyutu da "evet Batı ama hangi Batı ve nasıl bir Batı?" sorularını Polonya'nın gündemine taşımıştır. NATO'nun genişleyememesi

krizi Polonya'ya güvensizlik getirmektedir. Bu bağlamda Vişegrad Dörtlüsü de bir süredir var olan yeni bir arayışın farklı bir boyutu olarak değerlendirilebilir.

İşgal ile beraber Batı ile Rusya ilişkileri keskin bir kopuş yaşarken Ukrayna ve Rusya arasındaki sağlıklı diyalog ve müzakere kanalları neredeyse tükenmiştir. Bu noktada Türkiye'nin diplomatik girişimlerle tarafları bir araya getirmeyi başardığı görülmektedir. Türkiye'nin aktif tarafsızlık ve kapasite artışına odaklanması faydasına görünmektedir. Savaşta Türkiye tam olarak nerede olmalı: Türkiye açısından tehdit eşiğinin aşıldığı görülüyor ki Kırım'ın işgali ile bu yarımada bir zamanlar olduğu gibi tamamıyla Rus savaş gemisi haline getirildi. Müzakerelerde ilk elden çıkarılacak yerin Kırım olduğu görülürken bu sürecin geriye çevrilmesi muhtemel görünmemektedir. Geriye bırakılmak istenen Ukrayna, eski stratejik anlamını koruyamıyor ki Odesa Limanı'nın da Rusların hakimiyeti altında girmesi ihtimal dahilindedir. Ukrayna Karadeniz'e kıyısı kapanmış bir Doğu Avrupa ülkesi haline getirilmek istenmektedir. Bu durum Türkiye açısından riskler barındırmaktadır ve Odesa'nın savunulmasına destek olunması ülkenin yararına görünmektedir. Kafkasya, Libya ve Suriye'de yaşanan vekalet savaşları göstermiştir ki Türkiye diplomatik kanalları açık bırakarak Rusya'ya karşı vekalet savaşı tecrübesi edinmeyi başarmış bir ülkedir. Bu durumlar Türkiye'yi bu savaşta belli açılardan taraf haline getirmektedir. Türkiye, çıkış noktası olarak gri alan sayılabilen askeri teknoloji ve sivil yardımlaşma kanallarını fırsat buldukça kullanmalıdır. Rusya'nın Ukrayna'ya birinci öncelikli cephe olarak odaklanması, Türkiye'nin Suriye gibi diğer çatışma alanlarında elini güçlendirebilir.

4. Savaşın Olası Etkileri

Savaşın Rusya'da olası bir yönetim değişikliğine yol açması Putin'in arkasından kimin geleceği sorusunu öne çıkarıyor. Putin'in zaman zaman kullandığı kimi zaman da susturduğu aşırı sağcı gruplar parlamentoda varlığını sürdürmektedirler. Rusya'da Putin'in olmadığı bir senaryoda ortaya çıkacak yönetici grupların oldukça etnik milliyetçi eğilimleri söz konusudur. En göze çarpan muhalif Aleksey Navalni'nin de Rus-dışı etnik gruplara karşı katı tutumu literatüre girmiştir. Savunma Bakanı Sergey Şoygu ise uzak bir ihtimal de olsa alternatif olarak dillendirilmektedir. Bu senaryolar Putin'i olumlamaktan ziyade yerine gelecek kişi kim olursa olsun Rusya içinde sorunların devam edeceğine işaret etmektedir.

Savaş durdurma ve ateşkes girişimleri hayati önem taşımaktadır. Ruslar işgal ettikleri bölgelerden çekilmeden yapılacak barış Rus devletinin haksız eylemlerine meşruiyet kazandıracaktır. Rusya'ya karşı "yaygın bir daha fazlasını talep edecek ülke profili" göze çarpmaktadır. Putin'in geçmişte Çarlık Rusya'sının yönetiminde olan bölgelerde nüfuz alanı oluşturmaya ve Batı'nın tereddütte olduğu alanlarda oluşan güç boşluğunu doldurmaya yönelik hareket ettiği görülmüştür.

Bir yeri yönetmek için o coğrafyanın halkına ihtiyacınız vardır ancak Ukrayna'da Rusların ilerleyişi ile nüfusun önemli bir bölümü şehirlerini terk etmiştir. Ukrayna halkının endüstriyel bölgeleri

bırakarak kırlara çekilmeye zorlandığı bu saldırılar, büyük şehirlerde geriye Ruslardan ümit bekleyen insanların bırakıldığı bir stratejinin takip edildiğini doğrulamaktadır. Ukrayna'nın pasifleştirilmesi, Kırım, Donetsk ve Luhansk'ın durumu ve nüfus kayması, dile getirilmese bile de Ukrayna'da iktidar değişimini akla getirmektedir. Müzakerelerde bahsi geçen referandumun nasıl tanımlandığı da gelecekte ayrıca önemli olacaktır. Referandumun kapsam olarak bütün halkı mı yoksa sadece Donbas bölgesinde yaşayanları mı kapsayacağına göre ayrı ayrı senaryolar gündeme gelecek ve referandumların meşruiyetini belirleyecektir.

II. Dünya Savaşı sonrası çatışmalar yaşansa da işgal yoluyla ilhakların hukuki zemini yoktu. Bu yerleşik norm kırılarak işgal yoluyla ilhakın kapısı açılır ise pandoranın kutusu açılmış olacaktır. Bu işgal ile ilhak kapısının açılma riski ufukta belirmiştir. Ukrayna'da ilhak kapısı açılırsa ilk olarak Kırım'ın ve ikinci olarak Kudüs'ün ilhakı tanınarak kalıcılaştırılması riski söz konusu olacaktır. Rusya'nın Kırım'ı ilhakına göz yummak İsrail'in Kudüs başta olmak üzere işgal ve ilhak ettiği toprakları uluslararası kamuoyuna kabul ettirmesinin önünü açabilir.

Temelde bu savaşın kaybedenleri ve kazanları kimlerdir sorusuna bakıldığında kaybedenleri için daha net bir tablo karşımıza çıkmaktadır; (1) Kaybeden Ukrayna'dır ve korkunç bir savaşın etkisi altındadır. (2) Kaybeden, giderek daha fazla ekonomik ve politik baskı altında giren Rus halkıdır. Dünya ile ilişkileri zayıflarken baskıcı bir yapıya rağmen Rusya'da ciddi bir kesimin savaş karşıtı olduğu görülüyor. Bu durum ise Rusya'da yönetimin giderek daha baskıcı hale geleceğini göstermektedir. (3) Rusya bu işgale girişmeden önce Çin'le birlikte Batı bloğunu zayıflatma sürecini işleterek önemli bir pozisyonahaizkenitibarını kaybetmeye başladığı açıktır. Diğeryandan Rusya'nın doğalgazla Avrupa'yı kendine bağımlı hale getirmesinin Avrupalı devletlerin bu savaştaki reflekslerinde belirleyici olduğu gerçeğiyle, ilerleyen süreçte Avrupa'nın bu hususa dikkat edeceği aşıkardır. Kazananlar bağlamında baktığımızda Batı ittifakının güçlenmesi göze çarpıyor. Transatlantik ittifakında bir canlanma ve daha bir blok halinde hareket etme eğilimine girildiği görülüyor. Ancak onlar için de orta vadede sorunlar ihtimal dahilindedir.

Doğu Avrupa ülkeleri başta olmak üzere AB'nin çevresinde mülteci sorunlarının baskısı artmaktadır. Batı son dönemde Neo-Keynesyen denebilecek uygulamalar ile yeniden yapılanma sürecine girmişti. Bu devletin daha aktif rol oynadığı Yeşil Neo-Keynesyen dönem olarak adlandırıldı. Bu savaşın süreci sekteye uğratması muhtemeldir.

Bu savaş uluslararası güvenlik mimarisinin yetersizliklerini tekrar gündeme getirmiştir ve yeniden şekillenmelerin önünü açacaktır. Aynı zamanda küresel ekonomi politik süreçlerin ve finansal mimarinin de değişeceği öngörülmektedir. Alternatif uluslararası ödeme yöntemleri başta olmak üzere enerji kaynak bağımlılığının azaltılması ve ticaret yollarının güvenliği ülkelerin temel gündemleri olacaktır.

Batı'nın bir yerde Ukrayna'yı işgale uğramaktan kurtaramadığı tezinden hareketle küresel güney ülkelerine bakıldığında Batıyı takip etme hususunda çok istekli olmayacakları söylenebilir. Ukrayna'nın işgaline karşı tavır alındı ancak savaşa karşı olmanın Batının yanında olmak şeklinde de tezahür etmediği görüldü. Rusya harici BRICS ülkeleri (Brezilya, Hindistan, Çin ve Güney Afrika Cumhuriyeti)

tamamen Batının yanında durmadı. Çin açısından baktığımızda, bu süreçten uzun vadede daha karlı çıkabilir ancak Çin'in de bu savaştan memnun olmadığı anlaşıldı. Nitekim eski sistemde Ruslar ile ittifak içindeki konumdan faydalanmaktaydı. Rusya ile birlikte daha güçlüyken savaşın etkilerinin bu ittifaka sıçraması kaçınılmaz görünmektedir. Önümüzdeki dönemde Rus-Çin ittifakı devam edebilir ama daha asimetrik şekilde sürdürülecektir. ABD ve Rusya arasındaki çekişmeye son noktayı koyabilecek ve savaşın gelecek kapsamını belirleyecek ülkenin dünyanın ikinci büyük ekonomik gücü Çin olacağı öngörülebilmektedir.

Türkiye'nin Ukrayna'nın doğal müttefiki olmasına ek olarak Rusya ve ABD eksenleri arasında ezilen ülkelerden oluşan Polonya, Finlandiya ve Cezayir gibi ülkeler yeni bir kuşak oluşturabilir. Bu da Türkiye'nin doğal müttefiklerinin özel kuşağı olarak adlandırılabilir. Türkiye'nin şu an kendi kuşağı ile hareket ettiği söylenebilir. Türkiye tamamen Batıcı tavır belirledi ya da belirlemedi demek için erkendir. Bu kuşağa ilaveten bir de İran'a değinmek önemlidir; Batı ile yapılan nükleer müzakereler Rusya'nın işgali nedeniyle durdurulmuştur. İran'dan gelen tepkiler İran-Rusya ekseninin bu savaşın etkisi ile kırılma ihtimallerini gündeme getirmektedir. Yine Türkiye, Endonezya, Pakistan gibi ülkelerle beraber yeni bir güç kuşağının kapsamını genişleterek alternatif jeopolitik imkanlar geliştirilebilir.

Türkiye'nin süreci dengeli ve iyi bir şekilde götürdüğü açıktır. Bundan sonra ne olacağı sorusu akıllarda tutulmalıdır. Türkiye'nin, Brezilya gibi farklı bir coğrafyada olsa savaşın etkileriyle başa çıkması çok daha kolay olabilirdi ancak Türkiye bir NATO üyesidir. Kendinden kaynaklanmayan ve beklenmeyen bir kriz anının gelmesi Türkiye'yi iki tarafta arasında sıkıştırabilir. Dengeli strateji iyi götürülüyor ama soru işaretlerinin varlığını hatırlamak önemli olacaktır. Suriye krizinden edinilen tecrübeler politikalara yansımaktır.

Bütün eski Sovyet cumhuriyetleri için gıda tedarik zincirinde yaşanacak krizler bu savaşın artçı etkileri olarak karşımıza çıkmaktadır. Ukrayna tahıl ürünlerinde Avrupa'ya ihracat yapan bir ülkedir ve böyle bir ortamda gıda ürünlerini ekimi mümkün olmayacaktır. Rusya da tahıl ürünlerinin önde gelen ihracatçı ülkesidir

ve kendisine ambargo uygulayan ülkelere karşı bu avantajını, enerji başlığına ek olarak kullanacaktır.

Rusya'nın geçmişte oldukça ezici olarak tanımlanan askeri gücü tartışmalara açılmıştır. Özellikle insansız hava araçları gibi yeni teknolojiler karşısında bu devasa konvansiyonel savaş gücünün teklediğini görüyoruz. Bu durum yetersizliğin kabul edilmediği bir ülke olarak Rusya'nın rasyonel karar almasını zorlaştıracaktır ve bu durumda Romanya, Polonya ve Baltık ülkelerinin nükleer saldırı tehdidi altında olma ihtimali de beraberinde gelmektedir. Nitekim nükleer silah sahibi aktörün rasyonel olacağı varsayılır ancak gelinen noktada Putin'in ne kadar rasyonel olabileceği sorgulanmalıdır. Savaşın ne kadar süreceğinden bağımsız olarak Rusya'nın uluslararası sistemden izole edilmesi, dünyada her şeyin geriye, yani demir perde zamanlarına döneceği yönünde engellenemez bir algıya yön vermektedir. Rus yönetiminin dengeli bir çizgiye oturması veya dengeli bir yönetimin kurulması bu durumdan tek çıkış yolu olarak görünüyor.

5. Sonuçlar

1. Önemle belirtmek gerekir ki günümüzde ülke sınırlarının korunması ve nefsi müdafaa dışında haklı savaş diye bir tanımlama bulunmamaktadır. Dolayısıyla bu askerî harekâtın meşruiyeti ve Rusya için bir nefsi müdafaa durumu söz konusu değildir. Uluslararası ilişkiler literatüründe ve doktrininde sadece insani müdahale bir yere kadar kabul edilebilmektedir. Rusya'nın bu müdahalesinin böyle bir yönünün olmadığı da açıktır. Bu savaşta nefsi müdafaa Ukrayna açısından geçerli bir durumdur.
2. Putin'in son konuşmalarında NATO genişleyemeyecekti şeklinde söz verildiğini yinelemesi, bütün bu yaşananları gerekçelendirmeye yetmemektedir. Rusya'nın bu temedeki söylemlerinin uluslararası hukukta bir zemininin bulunmadığı değerlendirilmiştir. Ancak yine de Rusya'nın bu harekâta kalkışmasından önce uluslararası kurumlara da önleyici sorumluluk düştüğü de yadsınamaz.
3. Rusların tahrik edilmesi gibi argümanların dayanılabilir bir zemini bulunmazken Ukrayna dahil tüm bağımsız ülkelerin halklarının seçmiş olduğu liderinin vereceği kararla istedikleri pakta girme hakları vardır.

4. Bu savaş öncesinde NATO'nun Ukrayna'yı üye olarak kabul edememesinin bir numaralı nedeni ülkenin toprak bütünlüğünü tehdit eden potansiyel iç çatışmaların barındırdığı risklerdir.
5. Her ne kadar Batı ittifakı Rusya'nın işgaline karşı sert bir tepki vermiş ve halen Ukrayna'ya yardım etmekte ise de Batı'nın Rusya'ya karşı genel olarak ve özel olarak da Gürcistan ve Suriye benzeri alanlardaki "oldu-bitti"lerine yeterli tepki göstermemiş olmasının işgalin gerçekleşmesinde dolaylı bir mesuliyeti olduğu söylenebilir.
6. Rusya'nın Gürcistan ve Suriye gibi ülkelerdeki nüfuz politikası ile Ukrayna işgali benzerlikleri olsa da aynı değerde değildir. Ukrayna'nın Rusya için özel bir anlamı vardır.
7. Rusya'da bir yönetim değişikliği çok yüksek bir ihtimal olarak görülmemekle birlikte bu ihtimalin Türkiye'ye olası yansımaları irdelenmelidir.
8. Ukrayna'nın işgalinde Ukraynalıların yalnız bırakıldığına dair küresel bir kanı oluşmuştur. Bu güvensizlikler müttefik ülkeleri "stratejik otonomi" arayışına itmektedir. Türkiye'de sistemin bu yapısında küresel ölçekte kendine tam olarak bir konum arayışında dış politikasını sürdürmektedir.
9. Türk dış politikası, adaletli bir barışın (*a fair peace*) tesisi konusunda taraflar arasında denge kurmaya çalışarak hassas diplomasi yürütmektedir. Türkiye'nin bu savaşta tarafları dinleyerek taraflar için uzlaşa sağlamaya çalıştığı ve bagajı en uygun aktör olarak sağlıklı bir zeminde diyalog aktörü rolünü devam ettirdiği görülmektedir.
10. Türkiye'nin bu savaşta dengeleme mi yoksa aktif tarafsızlık politikası mı izleyeceğini, çatışmanın süresi ve yoğunluğu gösterecektir. Kısa dönemde Türkiye'nin faydasına görünen pozisyonunun uzun dönemde oligarklara ev sahipliği yapan ülke imajına dönüşmemesine dikkat edilmelidir.

11. Türkiye'nin bu savaşta garantör ülke olması önemlidir ama garantör olmanın maliyetleri de göz önünde bulundurulmalıdır.
12. Çalıştayın somut çıktısı olarak bu savaş konusunda Türkiye'de ihtisaslaşmış ekonomik ve siyasi komisyonlar kurulması ve savaşın tüm boyutlarının periyodik aralıklarla gerçekleştirilecek diplomatik, bilimsel ve stratejik etkinliklerle güncellenerek değerlendirilmesi önerilmektedir.

Kaynakça / References

- Akçadağ, Emine, ve Elnur İsmayilov, "Ukrayna Krizinin Rusya ve Japonya Arasındaki Kuril Adaları Sorununa Etkisi", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 12, Sayı 48, 2016, s. 95-115.
- Aktürk, Şener. *A Realist Reassessment of Turkish-Russian Relations, 2002-2012: From the Peak to the Dip?*, Report: Caspian Strategy Institute, 2013.
- Aktürk, Şener. "Turkish-Russian relations after the cold war (1992-2002)." *Turkish Studies* 7, no. 3 (2006): 337-364.
- Aktürk, Şener. "NATO Neden Genişledi? Uluslararası İlişkiler Kuramları Işığında NATO'nun Genişlemesi ve ABD-Rusya İç Siyaseti." *Uluslararası İlişkiler* 9, no. 34 (2012): 73-97.
- Aktürk, Şener. "Toward a Turkish-Russian Axis? Conflicts in Georgia, Syria, and Ukraine, and Cooperation over Nuclear Energy." *Insight Turkey* 16, no. 4 (2014).
- Aktürk, Şener. "Five Faces of Russia's Soft Power: Far Left, Far Right, Orthodox Christian, Russophone, and Ethnoreligious Networks." *PONARS Eurasia Policy Memo* 623 (2019).
- Bideleux, Robert, Jeffries, Ian, *A History of Eastern Europe: Crisis and Change*, Routledge, 2007.
- Aydınün, İsmail, ve Ayşegül Aydınün. "Crimean Tatars return home: Identity and cultural revival." *Journal of ethnic and migration studies* 33, no. 1 (2007): 113-128.
- Aydınün, Ayşegül, and Erdoğan Yıldırım. "Perception of homeland among Crimean Tatars: cases from Kazakhstan, Uzbekistan and Crimea." *Bilgi* 54 (2010): 21-46.
- Aydınün, Ayşegül ve İsmail Aydınün. *Avrasya'da Yeniden Çizilen Sınırlar, İnşa Edilen Kimlikler Projesi*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 2012.
- Bilgin, Pinar, ve Ali Bilgiç. "Turkey's new foreign policy toward Eurasia." *Eurasian Geography and Economics* 52, no. 2 (2011): 173-195.

- Bishku, Michael B. "Ukraine and the Middle East." *Mediterranean Quarterly* 28, no. 1 (2017): 58-81.
- Darden, Keith, ve Anna Grzymala-Busse. "The great divide: Literacy, nationalism, and the communist collapse." *World Politics* 59, no. 1 (2006): 83-115.
- Dilmaç, Turhan, Rusya'nın Ruhu, Ötüken, 2022.
- Erşen, Emre, Seçkin Köstem, Turkey's Pivot to Eurasia: Geopolitics and Foreign Policy in a Changing World Order, Routledge, 2019.
- Gaddis, John Lewis, The Cold War, Penguin Books, 2021.
- Giuliano, Elise. "Who supported separatism in Donbas? Ethnicity and popular opinion at the start of the Ukraine crisis." *Post-Soviet Affairs* 34, no. 2-3 (2018): 158-178.
- Hosking, Geoffrey, Russia, People and Empire 1552-1917, Harvard University Press, 1997.
- Katzenstein, Peter J., ve Nicole Weygandt. "Mapping Eurasia in an open world: How the insularity of Russia's geopolitical and civilizational approaches limits its foreign policies." *Perspectives on Politics* 15, no. 2 (2017): 428-442.
- Kamalov, İlyas, Moskova'nın Rövenji, Putin Dönemi Rus Dış Politikası, Yeditepe, 2008.
- Kamalov, İlyas, Altınorda ve Rusya, Ötüken, 2015.
- Kırımlı, Hakan. "The activities of the Union for the Liberation of Ukraine in the Ottoman Empire during the first world war." *Middle Eastern Studies* 34, no. 4 (1998): 177-200.
- Kırımlı, Hakan. "Emigrations from the Crimea to the Ottoman Empire during the Crimean War." *Middle Eastern Studies* 44, no. 5 (2008): 751-773.
- Kryshtanovskaya, Olga, and White, Stephen L. White. "From Soviet nomenklatura to Russian elite." *Europe-Asia Studies* 48, no. 5 (1996): 711-733.

Kurat, Akdes Nimet, Rusya Tarihi, TTK, 1999.

Kushnir, Ostop. "Ukrainian policies in the Black Sea littoral: history, current trends and perspectives." *Journal of Contemporary European Studies* 25, no. 2 (2017): 163-179.

Laruelle, Marlène. *Russian Eurasianism: An Ideology of Empire*. The John Hopkins University Press, 2008.

Laruelle, Marlene. "The three colors of Novorossiia, or the Russian nationalist mythmaking of the Ukrainian crisis." *Post-Soviet Affairs* 32, no. 1 (2016): 55-74.

Laruelle, Marlene. "Making sense of Russia's illiberalism." *Journal of Democracy* 31, no. 3 (2020): 115-129.

Martin, Terry D. *The affirmative action empire: nations and nationalism in the Soviet Union, 1923-1939*. Cornell University Press, 2001.

Mearsheimer, John J. "Why the Ukraine Crisis is the West's Fault: The Liberal Delusions That Provoked Putin." *Foreign Affairs* 93, no. 5 (2014): 77-88.

Öniş, Ziya, ve Şuhnaz Yılmaz. "Turkey and Russia in a shifting global order: cooperation, conflict and asymmetric interdependence in a turbulent region." *Third World Quarterly* 37, no. 1 (2016): 71-95.

Perceptions: Journal of International Affairs (2020), Special Issue: Debating Turkey's Grand Strategy, Autumn-Winter 2020.

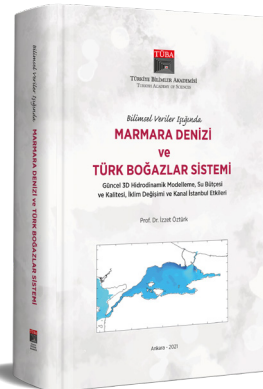
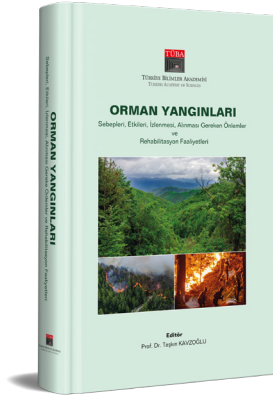
Potichnyj, Peter J., Marc Raeff, Laroslaw Pelenski, Hleb N. Žekulin. *Ukraine and Russia in Their Historical Encounter*. Canadian Institute of Ukrainian Studies Press, University of Alberta, Edmonton, 1992.

Pritsak, Omeljan. *The origin of Rus'*. Cambridge, Mass.: Distributed by Harvard University Press for the Harvard Ukrainian Research Institute. 1981.

Riabchuk, Mykola. "'Two Ukraines' Reconsidered: The End of Ukrainian Ambivalence?." *Studies in Ethnicity and Nationalism* 15, no. 1 (2015): 138-156.

Riasanovsky, Nicholas V., Steinberg, Mark D., *A History of Russia*, Oxford University Press, 2004.

- Roxburgh, Angus, *The Strongman, Vladimir Putin*, İ. B. Tauris, 2013.
- Rybakov, Boris A. *Kievan Russia (Киевская Русь): History of Kievan Russia's First Feudal*, (English Translation: Sergei Sossinskiy) Progress Publishers, 1989.
- Sasse, Gwendolyn. *The Crimea Question: Identity, Transition, and Conflict*. Harvard University Press, 2007.
- Sebestyen, Victor, *Revolution 1989, The Fall of The Soviet Empire*, Pantheon Books, 2009.
- Shevel, Oxana. "The politics of memory in a divided society: A comparison of post-Franco Spain and post-Soviet Ukraine." *Slavic Review* 70, no. 1 (2011): 137-164.
- Stepan, Alfred. "Ukraine: Improbable Democratic "Nation-State" But Possible Democratic "State-Nation"?" *Post-soviet affairs* 21, no. 4 (2005): 279-308.
- Szporluk, Roman. *Russia, Ukraine, and the Breakup of the Soviet Union*. Hoover Institution Press, 2000.
- Ülger, İrfan Kaya (Ed.). *Putin'in Ülkesi*, Ankara, Seçkin Yayınları, 2015.
- Wilson, Andrew. *The Ukrainians: Unexpected Nation*, 4th Edition, London, Yale University Press, 2015.
- Wood, Tony. "The Case for Chechnya." *New Left Review* 30 (2004): 5-36.
- Zamoyski, Adam, Poland. *A History*, William Collins Books, 2009.
- Zygar, Mikhail, *All the Kremlin's Men, Inside the Court of Vladimir Putin*, Public Affairs, 2016.

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ

Vedat Dalokay Caddesi No: 112, 06670 Çankaya/ANKARA
Tel: +90 (312) 442 29 03 Faks: +90 (312) 442 72 36

www.tuba.gov.tr

www.facebook.com/TUBAakademi

twitter.com/TUBAakademi

ISBN: 978-605-2249-99-4

9 786052 249994